

ANBEFALINGER TIL KOMPETENCER

FOR FYSIOTERAPEUTER I DEN PALLIATIVE INDSATS

DMCG-PAL i samarbejde med Danske Fysioterapeuters Fagforum
for Onkologisk og Palliativ Fysioterapi

Oktober 2013

ANBEFALINGER TIL KOMPETENCER FOR FYSIOTERAPEUTER I DEN PALLIATIVE INDSATS

*DMCG-PAL i samarbejde med Danske Fysioterapeuters Fagforum
for Onkologisk og Palliativ Fysioterapi*

Oktober 2013

DMCG-PAL

Dansk Multidisciplinær Cancer
Gruppe for Palliativ Indsats

Forord

Relateret til Kræftplan III blev det i 2010 besluttet at styrke og kvalitetsudvikle den palliative indsats, ikke blot på kræftområdet men for alle med en livstruende sygdom.

Dette er konkret udmøntet i to publikationer fra Sundhedsstyrelsen: Forløbsprogram for rehabilitering og palliation fra 2012 og Anbefalinger for den palliative indsats fra 2011. Sidstnævnte peger bl.a. på behovet for udvikling af professionelle kompetencer.

På den baggrund er der efterfølgende udarbejdet anbefalinger til kompetencer for centrale professionelle i den palliative indsats. Der er med disse skabt et solidt fundament for den enkelte professionelles kompetenceudvikling og for udviklingen af fremtidens præ- og postgraduate uddannelse i palliation.

Anbefalinger til kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats beskriver således de kompetencer, som er nødvendige for, at fysioterapeuter kan bidrage til at sikre den palliative patient og dennes pårørende indsatser af høj faglig kvalitet.

Anbefalingerne er udviklet af DMCG-PAL i samarbejde med Danske Fysioterapeuters Fagforum for Onkologisk og Palliativ Fysioterapi, og DMCG-PAL vil med dette forord gerne benytte lejligheden til at takke Fagforum, Danske Fysioterapeuter og de mange fysioterapeuter, som har bidraget med viden og ekspertise til arbejdet.

Henrik Larsen
Overlæge
Formand for DMCG-PAL

Marianne Mose Bentzen
Udviklingssygeplejerske
Formand for koordinationsudvalget for uddannelse

Indhold

Forord	2
Indhold	3
Indledning	4
Palliativ indsats	4
• Palliativ fysioterapi	5
Metode	6
Kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats	8
Niveau A: Kompetencer for nyuddannede fysioterapeuter i forhold til palliativ fysioterapi	8
• Typiske funktionsområder	
• Typiske opgaver	
• Aktuelle uddannelsesmuligheder	
• Relevante kompetencer	
Niveau B: Kompetencer for fysioterapeuter i den basale palliative indsats	10
• Typiske funktionsområder	
• Typiske opgaver	
• Aktuelle uddannelsesmuligheder	
• Relevante kompetencer	
Niveau C: Kompetencer for fysioterapeuter i den specialiserede palliative indsats	13
• Typiske funktionsområder	
• Typiske opgaver	
• Aktuelle uddannelsesmuligheder	
• Relevante kompetencer	
Uddannelse i palliativ fysioterapi	6
Perspektiver for palliativ fysioterapi	17
Referencer	19
Bilag	21

Indhold

Anbefalinger til kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats er udarbejdet af DMCG-PAL i samarbejde med Danske Fysioterapeuters Fagforum for Onkologisk og Palliativ Fysioterapi (bilag 1). Hensigten med anbefalingerne er at støtte fysioterapeuter i at yde palliativ fysioterapi af høj faglig kvalitet til patienter med palliative behov og deres pårørende. Anbefalingerne tager afsæt i Sundhedsstyrelsens Anbefalinger for den palliative indsats (1) og er udviklet med henblik på at tydeliggøre sammenhængen mellem de palliative opgaver, som fysioterapeuter udfører, de kompetencer, som opgaverne fordrer, og de muligheder for kompetenceudvikling og uddannelse, som fysioterapeuter kan gøre brug af for at udvikle og fastholde det nødvendige kompetenceniveau.

Anbefalingerne har til formål:

- At sikre, at fysioterapeuter, som arbejder med palliativ fysioterapi, har de rette kompetencer til at udføre palliativ fysioterapi af høj kvalitet
- At fremme ensartethed og gennemsigtighed i forhold til opgaver og kompetencer i palliativ fysioterapi på tværs af sektorer og geografi
- At sikre udbydere af palliativ fysioterapi relevant viden om nødvendige kompetencer i forhold til opgavevaretagelse
- At sikre udbydere af kompetenceudvikling og uddannelse viden om behov for relevante udbud vedrørende palliativ fysioterapi

Det er ambitionen, at anbefalingerne skal anvendes af:

- Faglige ledere og virksomhedsansvarlige fysioterapeuter til kvalitetssikring og udvikling af indsatsen palliativ fysioterapi
- Fysioterapeuter og deres ledere til planlægning af kompetence- og karriereudvikling
- Uddannelsesinstitutioner og udbydere af kompetenceudvikling til målretning og kvalitetssikring af udbud vedrørende palliativ fysioterapi
- Faglige organisationer, som varetager professionens interesser i forhold til uddannelse og sundhedsplanlægning

Anbefalinger til kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats kan læses i sin helhed og giver som sådan overblik og et sammenhængende indblik i området. I forhold til konkret anvendelse af anbefalingerne, f.eks. i forbindelse med udviklingssamtaler, kan de enkelte profiler (niveau A, B og C) klippes ud enkeltvis og anvendes som støtte/checkliste i forhold til vurdering af kompetenceniveau og tilrettelæggelse af plan kompetenceudvikling.

Palliativ indsats

Palliativ indsats har i Danmark udviklet sig over de seneste 20 år og primært været drevet af individuelle, faglige og politiske initiativer.

Palliation er ikke et speciale i Danmark, men parallelt med kravet om kvalitet i den palliative indsats er der sket en fokusering af viden og metoder, ligesom omfanget af forskning i palliation er i vækst. Det er således grund til at forstå og behandle området på samme måde som formelle specialer.

Den aktuelle palliative indsats i Danmark er sammenfattet i Sundhedsstyrelsens publikationer *Anbefalinger for den palliative indsats*⁽¹⁾ og *Forløbsprogram for rehabilitering og palliation*⁽²⁾. Grundlaget for disse er WHO's definition:

Den palliative indsats har til formål at fremme livskvaliteten hos patienter og familier, som står overfor de problemer, der er forbundet med livstruende sygdom, ved at forebygge og lindre lidelse gennem tidlig diagnosticering og umiddelbar vurdering og behandling af smerter og andre problemer af både fysisk, psykisk, psykosocial og åndelig art⁽¹⁾.

Den palliative indsats er ikke isoleret til den sene terminale fase. Palliative behov kan jf. Sundhedsstyrelsens anbefalinger forekomme i alle faser af et sygdomsforløb⁽¹⁾. Og alle, som har kontakt til patient og pårørende, bør derfor fortløbende være opmærksomme på vurdering af palliative behov.

Palliative behov er oftest sammensatte, og palliativ indsats fordrer derfor i reglen tværfaglighed og tæt samarbejde mellem relevante professionelle, patienten og dennes pårørende. Palliativ indsats har på den måde tydelige paralleller til rehabilitering⁽³⁾, og de to typer af indsatser er i praksis svære at adskille, bl.a. fordi der er sammenfald af mål og metoder.

Den palliative indsats foregår, jf. Sundhedsstyrelsens anbefalinger mange steder i sundhedsvæsenet og inddeles i hhv. basal og specialiseret indsats. Den basale palliative indsats foregår på sygehuse, i kommuner og i almen praksis/praksissektoren og omfatter den generelle indsats i forhold til personens mangeartede behov ved livstruende sygdom. Den specialiserede palliative indsats foregår på palliative afdelinger, i palliative teams og på hospice og retter sig mod patienter med komplekse behov, som ikke kan imødekommes af den basale indsats⁽¹⁾.

PALLIATIV FYSIOTERAPI

Palliativ fysioterapi er fysioterapi til patienter med palliative behov og deres pårørende. Palliativ fysioterapi er en del af det fysioterapifaglige speciale onkologisk og palliativ fysioterapi^(4, 5, 18).

Palliativ fysioterapi tager som den øvrige palliative indsats udgangspunkt i WHO's definition og er kendetegnet ved, at:

- Indsatsen er rettet mod at lindre – ikke helbrede
- Indsatsen tilrettelægges med udgangspunkt i patientens udtrykte behov og prioriteringer
- Indsatsen er målrettet symptomer, funktionsevne og livskvalitet mere end diagnose
- Valg af metode, intensitet og dosis afhænger af patientens behov og formåen og kan variere fra gang til gang
- Indsatsen er oftest tværfaglig
- Indsatsen forudsætter tid og rammer til at tilgodese individuelle behov med respekt og nærvær
- Indsatsen forudsætter særlige personlige kompetencer hos fysioterapeuten: nærvær, empati, rummelighed og en særlig opmærksomhed på egen adfærd

Det overordnede mål for den fysioterapeutiske indsats er:

- At fremme patientens kropslige forudsætninger for et hverdagsliv karakteriseret af værdighed, livskvalitet og autonomi

Delmål for den fysioterapeutiske indsats er:

- At fremme og vedligeholde størst mulig selvstændig funktionsevne
- At forebygge og lindre plagsomme symptomer
- At forebygge komplikationer af nedsat mobilitet
- At støtte patienten imod erkendelse af kropslige begrænsninger og tab og udvikling af relevante mestringsstrategier
- At støtte patienten med gode kropsoplevelser

Den fysioterapeutiske indsats omfatter:

- Fysioterapeutisk undersøgelse, vurdering, mål og plan målrettet en samlet palliativ indsats
- Træning/genoptræning
- Fysioterapeutisk behandling, f.eks. manuel terapi, massage, lungefysioterapi, lymfødembehandling
- Lindrende tiltag, f.eks. smertebehandling, TENS, akupunktur, berøring, lejrning, afspænding, samtale
- Forebyggende tiltag, f.eks. faldforebyggelse, forebyggelse af kontrakturer og decubitus, hjælpemidler
- Vejledning, f.eks. i forhold til selvbehandling, fysisk aktivitet, prioritering af aktiviteter i forhold til ressourcer
- Vejledning og instruktion af pårørende og tværfagligt personale, i forhold til f.eks. forflytning og lejrning
- Omsorg for pårørende

Fysioterapeuter bidrager til såvel den basale som den specialiserede palliative indsats.

Metode

Anbefalingerne til kompetencer er formuleret på tre niveauer ^(1, 9):

- Niveau A: Kompetencer for nyuddannede fysioterapeuter i forhold til palliativ fysioterapi
- Niveau B: Kompetencer for fysioterapeuter i den basale indsats
- Niveau C: Kompetencer for fysioterapeuter i den specialiserede indsats

Progressionen i niveau er styret af opgavernes karakter og behovet for, at fysioterapeutens viden, færdigheder og kompetencer på den ene side er specifikke og dybdegående, på den anden side er brede med henblik på, at fysioterapeuten har overblik over og kan agere i forhold til den samlede palliative indsats.

Indenfor hvert af de tre niveauer beskrives:

- Typiske funktionsområder for fysioterapeuter
- Typiske opgaver
- Aktuelle uddannelsesmuligheder
- Relevante kompetencer

For at tydeliggøre de indbyrdes niveauforskelle mellem de tre niveauer støtter beskrivelserne af kompetencer sig op ad Blooms kognitive taksonomi for så vidt angår viden, Simpsons psykomotoriske taksonomi for så vidt angår færdigheder og Kratwohls affektive taksonomi for så vidt angår holdninger (bilag 2) ⁽¹⁰⁾.

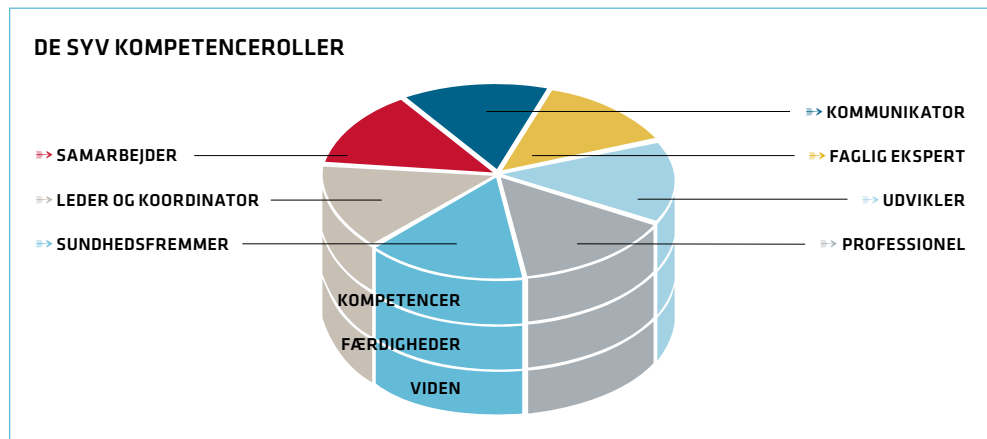
Det ligger endvidere i modellen, at niveau B bygger ovenpå niveau A og niveau C ovenpå niveau B. Kompetencer i forudgående niveau gentages derfor ikke i beskrivelserne af niveau B og C.

Anbefalinger til kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats tager udgangspunkt den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser, som opererer med begreberne viden, færdigheder og kompetence til beskrivelser af uddannelsesniveauer. Begrebet viden handler om det at have viden om og forståelse for et givent område, begrebet færdigheder handler om den centrale kunnen og det at beherske på det praktiske niveau, mens begrebet kompetence handler om anvendelse af viden og færdigheder i praksis i forhold til løsning af konkrete opgaver. Kompetence udvikles fortløbende i dynamiske læreprocesser, når ny viden og nye færdigheder via refleksion omsættes med henblik på ny forbedret praksis ^(6, 7, 8).

For at sikre ensartethed er kompetencer formuleret i forhold til typiske roller, som fysioterapeuten opererer indenfor i sin professionelle ageren:

- Professionel
- Faglig ekspert
- Sundhedsfremmer
- Kommunikator
- Samarbejder
- Leder og koordinator
- Udvikler

Rollerne er formet med inspiration fra Sundhedsstyrelsens beskrivelse af speciallægeuddannelsen ^(1, 11, 12).

Det er vigtigt at bemærke, at der i forhold til beskrivelse af relevante uddannelsesmuligheder kun er beskrevet formelle uddannelses tilbud og korterevarende kurser. Kompetenceudvikling omfatter jf. definitionen ovenfor også uformel læring – arbejdspladslæring, interne uddannelsesforløb, sidemandsoplæring, kollegavejledning, supervision osv. Denne del er ikke beskrevet her, men indgår selvfølgelig på lige fod med uddannelse/kurser i arbejdspladsens samlede tilrettelæggelse af lokal kompetenceudvikling.

Kompetencer i den palliative indsats er beskrevet på baggrund af viden og erfaringer fra fysioterapeutisk praksis suppleret med litteratur omhandlende kompetencer i forhold til palliativ indsats ^(4, 5, 9, 15, 16, 18, 19).

Kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats

Kompetencer for fysioterapeuter i den palliative indsats tager uanset specialer og funktionsområder udgangspunkt i grundlæggende kompetencer for professionsbachelor i fysioterapi. Fysioterapeuten skal kunne:

- Udføre, formidle og lede fysioterapi, i forhold til udredning, diagnostik, behandling, lindring, sundhedsfremme, bevarelse af sundhed, forebyggelse af sygdom samt rehabilitering.
- Indgå i samarbejde med patienter, pårørende, kolleger og andre faggrupper med respekt for den enkeltes personlige baggrund i form af etnicitet, kultur, religion, sprog o.a.
- Kvalitetssikre og udvikle fysioterapi, herunder skabe fornyelse, anvende forskningsresultater, anvende kendt viden i nye sammenhænge samt følge og deltage i forskningsarbejde.

Fysioterapi tager udgangspunkt i bevægelse som essentiel for menneskets udfoldelse og har til formål at påvirke menneskers evne til at bevæge sig optimalt under givne omstændigheder ^(13, 14).

I forhold til specialet palliativ fysioterapi hører det til fysioterapeutens rolle som professionel udøver at omsætte de generelle fysioterapeutiske kompetencer til lindrende indsatser, som modsvarer de behov, som den enkelte palliative patient har bl.a. karakteriseret ved progression og stor grad af variation fra dag til dag.

Niveau A:

KOMPETENCER FOR NYUDDANNEDE FYSIOTERAPEUTER I FORHOLD TIL PALLIATIV FYSIOTERAPI

Niveau A beskriver kompetencer, som nyuddannede fysioterapeuter skal opnå via grunduddannelsen med henblik på at have et relevant grundlag for at varetage palliative opgaver på basalt niveau.

Typiske funktionsområder	Ikke relevant
Typiske opgaver	Ikke relevant
Aktuelle uddannelsesmuligheder	Niveau A erhverves præggraduat på grunduddannelse for fysioterapeuter, professionsbachelor i fysioterapi. • Udbydes af professionshøjskolerne/ UC colleges

Relevante kompetencer			
Roller	Viden	Færdigheder	Kompetence
1. Professionel			Praktiserer palliativ fysioterapi svarende til basalt niveau
2. Faglig ekspert	Har viden om palliation, palliativ medicin og den palliative indsats Har viden om og forståelse for fysioterapi i forhold til almindeligt forekommende palliative behov Har viden om relevant lovgivning, forløbsprogrammer og lignende, som fastlægger rammer for den palliative indsats Har viden om kliniske retningslinjer og evidens i forhold til palliativ fysioterapi Har viden om og forståelse for Danske Fysioterapeuters etiske retningslinjer ⁽¹⁷⁾	Kan udføre undersøgelse og diagnostik Kan opstille mål og tilrettelægge den fysioterapeutiske indsats Kan igangsætte, justere og evaluere træning/ genoptræning, fysioterapeutisk behandling	Yder selvstændigt fysioterapi til patient med almindeligt forekommende palliative behov med udgangspunkt i udtrykte behov
3. Sundhedsfremmer	Har viden om og forståelse for sundhedsfremme	Kan identificere behov for palliativ indsats Kan igangsætte støttende foranstaltninger	Demonstrerer mest-rings- og rehabiliteringsorienteret tilgang til palliation Bidrager til at fremme livskvalitet og velvære for patient og pårørende

4. Kommunikator	<p>Har viden om og forståelse for etiske behov og kommunikationsudfordringer</p> <p>Har viden om og forståelse for metoder til professionel kommunikation og formidling af viden</p>	<p>Kan formidle viden og kommunikere målrettet til patient og pårørende og til samarbejdspartnere</p> <p>Udviser åbenhed og rummelighed</p> <p>Udviser respekt for patient og pårørendes værdighed, integritet og autonomi</p> <p>Udviser medmenneskelighed og empatisk nærvær</p> <p>Udviser selvindsigt og bevidsthed om betydning af egen magtposition, fremtoning og adfærd</p> <p>Udviser bevidsthed om egne personlige styrker og svagheder Kan udføre korrekt og relevant dokumentation</p>	<p>Kommunikerer professionelt med patient, pårørende og samarbejdspartnere</p>
5. Samarbejder	<p>Har kendskab til og forståelse for egne, samarbejdspartneres og patient og pårørendes særlige bidrag til den samlede indsats</p> <p>Har viden om principper og modeller for tværfagligt samarbejde</p>	<p>Inddrager relevante samarbejdspartnere aktivt i alle faser af forløbet</p> <p>Koordinerer egen indsats med øvrige indsats</p>	<p>Indgår professionelt i tværfagligt samarbejde omkring patient og pårørende</p> <p>Demonstrerer indsigt i muligheder og begrænsninger i egne faglige kompetencer</p> <p>Demonstrerer indsigt i egne samarbejdsevner og respekt for andres bidrag</p>
6. Leder og koordinator	<p>Har kendskab til lokale og nationale programmer/retningslinjer/aftaler og lignende, som fastlægger strukturelle rammer for den palliative indsats</p>	<p>Kan planlægge, organisere, evaluere og justere eget bidrag i forhold til samarbejde med patient, pårørende og øvrige samarbejdspartnere</p>	<p>Leder eget bidrag og koordinerer i forhold til samarbejdspartnere</p>
7. Udvikler	<p>Har viden om og forståelse for metoder til vurdering af relevans og validitet af viden</p>	<p>Kan kritisk vurdere viden om palliativ fysioterapi og tage stilling til relevansen i forhold til konkret patientforløb</p>	<p>Forholder sig kritisk og kvalitetsorienteret til egen praksis</p>

Niveau B:

KOMPETENCER FOR FYSIOTERAPEUTER I DEN BASALE PALLIATIVE INDSATS

Niveau B beskriver kompetencer, som fysioterapeuter skal besidde for kvalificeret at kunne varetage palliative opgaver på basalt niveau. Niveau B er inddelt i niveau B1 og B2:

- Målgruppen for B1 er fysioterapeuter, som varetager kliniske opgaver på basalt niveau. B1 adskiller sig fra niveau A derved, at fysioterapeuter på B1 niveau har erfaring med klinisk erfaring med palliativ fysioterapi.
- Målgruppen for B2 er fysioterapeuter, som har særlig ekspertise i forhold til opgaver på basalt niveau, som gør dem i stand til at yde indsats i forhold til patienter med komplekse behov og i stand til at yde klinisk vejledning i forhold til kolleger på B1 niveau

De supplerende B2 kompetencer er markeret med (B2).

Typiske funktionsområder	Fysioterapeuter med kompetencer svarende til niveau B vil typisk varetage funktioner indenfor den basale palliative indsats: <ul style="list-style-type: none">• Kommunalt ansatte fysioterapeuter på træningsområdet/kommunale teams• Sygehusansatte fysioterapeuter indenfor specialer uden palliativ specialindsats• Praktiserende fysioterapeuter¹
Typiske opgaver	Fysioterapeuter med kompetencer svarende til niveau B til typisk: <ul style="list-style-type: none">• Yde basal palliativ indsats integreret i fysioterapeutisk undersøgelse, behandling og træning• Forebygge progression af palliative behov• Identificere behov for specialiseret indsats• Yde fysioterapi målrettet patient med komplekse palliative behov (B2)• Yde klinisk vejledning til kolleger på niveau B1 (B2)<ul style="list-style-type: none">– Kommunalt ansatte fysioterapeuter yder klinisk vejledning til kolleger på træningsområdet, når de udfører palliativ indsats– Sygehusansatte fysioterapeuter yder klinisk vejledning til kolleger indenfor alle specialer uden palliativ specialindsats, når de udfører palliativ indsats– Praktiserende fysioterapeuter yder klinisk vejledning til fysioterapeuter i praksissektor, når de udfører palliativ indsats
Aktuelle uddannelsesmuligheder	Niveau B1 erhverves via grunduddannelse for fysioterapeuter og udbygges via erfaring, klinisk vejledning og fysioterapifaglig efteruddannelse. Niveau B2 opnås ved at supplere med: <ul style="list-style-type: none">• Diplomuddannelse i palliativ indsats (mono-/tværfaglig)<ul style="list-style-type: none">– Udbydes af professionshøjskolerne/UC colleges (udbuddet dækker ikke aktuelt behovet)• Diplomuddannelse i klinisk vejledning<ul style="list-style-type: none">– Udbydes af professionshøjskolerne/UC colleges• Fysioterapifaglig efteruddannelse herunder uddannelse i lymfødembehandling<ul style="list-style-type: none">– Udbydes af Danske Fysioterapeuters faglige selskaber: Fagforum for Onkologisk og Palliativ Fysioterapi og Faggruppen for lymfødembehandling (udbuddet dækker ikke aktuelt behovet)

¹ Primært med udgangspunkt i Servicelovens § 122.

Relevante kompetencer

Niveau B bygger ovenpå niveau A, og de to niveauer bør således ses i sammenhæng. Niveau B1 vil i praksis ligge meget tæt op ad niveau A, eftersom fysioterapeuter på niveau B1 skal kunne agere kvalificeret på baggrund af grunduddannelse.

Roller	Viden	Færdigheder	Kompetence
1. Professionel			Praktiserer selvstændigt fysioterapi på basalt niveau Praktiserer selvstændigt fysioterapi i forhold til patienter med komplekse behov (B2) Yder klinisk vejledning (B2)
2. Faglig ekspert	Har viden om, forståelse for og erfaring med palliativ fysioterapi og grundlæggende principper for den fysioterapeutiske indsats Har viden om kræftsygdomme og andre livstruende sygdomme og erfaring med deres indvirkning på funktionsevne Har viden om og erfaring med almindeligt forekommende palliative symptomer og symptomlindring Har viden om og erfaring med komplekse palliative symptomer og symptomlindring (B2) Har viden om og erfaring med lymfødembehandling (B2)	Kan på baggrund af systematisk brug af viden og erfaring løse kliniske opgaver i forhold til patienter med almindeligt forekommende palliative behov Kan på baggrund af systematisk brug af viden og erfaring løse kliniske opgaver i forhold til patienter med komplekse palliative behov (B2) Kan identificere og behandle lettere tilfælde af lymfødem (B2)	Yder selvstændigt fysioterapi til patient med almindeligt forekommende palliative behov med udgangspunkt i udtrykte behov Yder selvstændigt fysioterapi til patient med komplekse palliative behov med udgangspunkt i udtrykte behov (B2) Udviser udforskende og problemløsende adfærd
3. Sundhedsfremmer	Har viden om sorg- og krisereaktioner i forhold til palliation	Kan på et tidligt tidspunkt i forløbet identificere behov for palliativ indsats Kan forebygge/ udsætte behov for indsats/ specialiseret indsats	Støtter patient og pårørende til oplevelse af livskvalitet og mestring

4. Kommunikator	Jf. kompetence-niveau A Har viden om og redskaber til klinisk vejledning (B2)	Jf. kompetence-niveau A Kan vejlede enkelt-individer i forhold til konkrete kliniske situationer (B2) Deltager selv i klinisk vejledning (B2)	Jf. kompetence-niveau A
5. Samarbejder	Jf. kompetence-niveau A	Kan med sikkerhed vurdere behovet for tværfaglige kompetencer	Opsøger aktivt samarbejdspartnere med udgangspunkt i patient og pårørendes udtrykte behov
6. Leder og koordinator	Har viden om og forståelse for tværfaglige roller	Jf. kompetence-niveau A Kan koordinere den samlede indsats med udgangspunkt i patientens behov og de til rådighed værende ressourcer (B2)	Jf. kompetence-niveau A
7. Udvikler	Har viden om og forståelse for metoder til vurdering af relevans og validitet af viden	Kan kritisk vurdere viden om palliativ fysioterapi og tage stilling til relevansen i forhold til konkret patientforløb	Forholder sig kritisk og kvalitetsorienteret til egen praksis

Niveau C:

KOMPETENCER FOR FYSIOTERAPEUTER I DEN SPECIALISEREDE PALLIATIVE INDSATS

Typiske funktionsområder	Fysioterapeuter med kompetencer svarende til niveau C vil typisk varetage funktioner indenfor den specialiserede indsats: <ul style="list-style-type: none"> • Regionale og kommunale palliative teams • Sygehusbaserede palliative enheder • Hospice • Praktiserende fysioterapeut²
Typiske opgaver	Fysioterapeuter med kompetencer svarende til niveau C vil typisk: <ul style="list-style-type: none"> • Yde palliativ fysioterapi som del af sammenhængende og helhedsorienteret tværfaglig palliativ indsats <ul style="list-style-type: none"> – Undersøgelse, behandling, træning og forebyggelse i forhold til patient med særligt komplekse palliative behov monofagligt såvel som tværfagligt • Vejlede og rådgive patient og pårørende vedrørende palliative behov • Vejlede kolleger på niveau A og B • Undervise egen og andre faggrupper på uddannelse/kurser i palliativ fysioterapi • Gennemføre kvalitetsudvikling og bidrage til forskning relateret til palliativ indsats/palliativ fysioterapi
Aktuelle uddannelsesmuligheder	<ul style="list-style-type: none"> • Masteruddannelse i humanistisk palliation <ul style="list-style-type: none"> – Udbydes af Aalborg Universitet • Master i rehabilitering, specialespor i kræftrehabilitering <ul style="list-style-type: none"> – Udbydes af Syddansk Universitet • Specialist jf. Danske Fysioterapeuters specialistordning³

Relevante kompetencer

Niveau C bygger ovenpå niveau A og B, og de tre niveauer bør således ses i sammenhæng.

Roller	Viden	Færdigheder	Kompetence
1. Professionel			Praktiserer selvstændigt fysioterapi på specialiseret niveau Udvikler og underviser indenfor specialet

² Primært med udgangspunkt i Servicelovens § 122.

³ Danske Fysioterapeuters specialistordning godkender fysioterapeuter med specialistkompetencer opnået gennem formel videreuddannelse, specialerelevant efteruddannelse/kurser og superviseret specialerelevant praksis. Der findes p.t. ikke speciale i palliativ fysioterapi, men det forventes oprettet som integreret del af speciale i kræftrehabilitering.

For yderligere information henvises til <http://fysio.dk/fafo/Specialistordningen/>

<p>2. Faglig ekspert</p>	<p>Har omfattende viden om og erfaring med det fysioterapifaglige speciale palliation og den fysioterapeutiske indsats.</p> <p>Har omfattende viden om og erfaring med livstruende sygdomme og deres indvirkning på funktionsevne</p> <p>Har omfattende viden om symptomer og symptomlindring</p> <p>Har omfattende viden og erfaring med behandling af funktions- tab, smerte, træthed, obstipation, angst og åndenød</p> <p>Har omfattende viden og erfaring med følger og senfølger af alvorlig sygdom og behandling af sådan</p> <p>Har omfattende viden og erfaring med lymfødembehandling</p> <p>Har kendskab til de for palliation relevante farmakologiske præparater og deres virkninger og bivirkninger</p>	<p>Kan selvstændigt udrede, diagnosticere og igangsætte aktiviteter i forhold til særligt komplekse palliative behov monofagligt såvel som tværfagligt</p> <p>Kan opstille, evaluere og justere mål og tilrettelægge indsats, som tager højde for problemstillingens kompleksitet og patient og pårørendes ressourcer og ønsker</p> <p>Kan tilpasse behandlingen til hurtige forandringer i patientens behov</p>	<p>Yder selvstændigt fysioterapi til patienter med særligt komplekse palliative behov som en del af den samlede komplekse palliative indsats på specialiseret niveau</p> <p>Ser mønstre og sammenhænge og kan tilrettelægge sammenhængende og helhedsorienteret indsats på tværs af faglige bidrag</p>
<p>3. Sundhedsfremmer</p>	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p>	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p>	<p>Ser sig selv som katalysator for patient og pårørendes proces i retning af fremme sundhed og livskvalitet</p> <p>Skaber overblik og formidler klarhed til patient og pårørende</p>
<p>4. Kommunikator</p>	<p>Har viden om, erfaring med og redskaber til at initiere, strukturere og deltage i den svære samtale</p>	<p>Kan gennemføre svære samtaler med patient og pårørende</p>	<p>Mestrer den svære samtale</p> <p>Kommunikerer ud fra en anerkendende og motiverende tilgang</p> <p>Evner at være til stede i håbløshed, sorg og angst</p>

5. Samarbejder	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p> <p>Har viden om og erfaring med at tilrettelægge undervisning</p> <p>Har viden om og erfaring med supervision</p>	<p>Kan vejlede enkelt-individer og teams i forhold til konkrete kliniske situationer og palliativ indsats generelt</p> <p>Deltager fast i klinisk vejledning</p>	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p> <p>Støtter, vejleder og underviser kolleger og samarbejds-partnere</p> <p>Fungerer som konsulent i forhold til patientforløb på basalt niveau</p>
6. Leder og koordinator	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p>	<p>Ser helheder og sammenhænge og kan agere såvel monofagligt som på vegne af det samlede team</p> <p>Kan selvstændigt og kreativt arrangere og lede forskellige typer af samtaler med patient, pårørende og eventuelt andre samarbejdspartnere</p>	<p>Jf. kompetence-niveau A+B</p>
7. Udvikler	<p>Har viden om og erfaring med metoder til vejledning, undervisning/formidling og kvalitetsudvikling</p> <p>Har viden om og erfaring med forskningsprocesser og forskningsmetoder</p> <p>Har viden om og erfaring med implementeringsmetoder</p>	<p>Kan selvstændigt tilrettelægge og gennemføre vejledningsforløb</p> <p>Kan selvstændigt tilrettelægge og gennemføre undervisningsforløb</p> <p>Kan selvstændigt vurdere behov for, tilrettelægge og gennemføre kvalitets- og faglige udviklingsforløb herunder udvikling og implementering af kliniske retningslinjer</p> <p>Kan selvstændigt gennemføre litteratursøgning/-vurdering og uddrage anbefalinger i forhold til praksis</p> <p>Kan indgå i dialog med forskere om behov for og relevans af forskning</p> <p>Kan bidrage til forskning</p>	<p>Repræsenterer specialt palliation og indgår aktivt i udvikling af samme</p> <p>Omsætter erfaringer til viden</p> <p>Formidler viden</p>

Uddannelse i palliativ fysioterapi

Grunduddannelsen til fysioterapeut er en uddannelse som professionsbachelor i fysioterapi. Den foregår på professionshøjskolerne og varer 3½ år.

Der kan bygges ovenpå grunduddannelsen som professionsbachelor med en kandidatuddannelse i fysioterapi.

Grunduddannelsen kan videre suppleres med en relevant tværfaglig diplom-, master- eller kandidatuddannelse.

Uddannelse i fysioterapi omfatter endvidere faglige kurser indenfor de forskellige fysioterapeutiske specialer i overvejende grad udbudt af Danske Fysioterapeuter og Danske Fysioterapeuters faglige selskaber.

I forhold til grunduddannelsen som professionsbachelor i fysioterapi indgår undervisning i palliation som en integreret del af undervisning i rehabilitering (modul 9). Der er ikke formuleret specifikke læringsmål for emnet palliation, ligesom der ikke specifikt er fastlagt timetal/ECTS for emnet.

I praksis betyder det, at der aktuelt er stor forskel på den undervisning og dermed de erhvervede kompetencer, som studerende på bachelorniveau forlader uddannelsen med. Der udbydes på nogle institutioner specifik undervisning i palliation som tværfagligt valgfag (modul 13). Forløbet strækker sig her over fire uger og indbefatter introduktion til palliation, palliativ medicin og palliativ indsats (13,20).

I forhold til postgraduat uddannelse findes der ikke aktuelt formel efteruddannelse i palliativ fysioterapi, som kvalificerer fysioterapeuter postgraduat. Fysioterapeuter kan videreudvikle deres kompetencer via korterevarende monofaglige og tværfaglige kurser hos Danske Fysioterapeuter, Fagligt selskab for onkologi og palliation, ligesom andre private udbydere, regioner og specialiserede enheder ad hoc tilrettelægger temadag og kurser.

Professionshøjskolernes efter- og videreuddannelsesafdelinger udbyder tværfaglige diplomuddannelser i palliation, men de er kun delvist relevante for fysioterapeuter, eftersom indholdet ikke har specifikt fokus på de fysioterapeutiske opgaver.

Der udbydes tværfaglig masteruddannelse i humanistisk palliation på Ålborg Universitet, ligesom det er muligt at tage masteruddannelse i rehabilitering på Syddansk Universitet mod kræftrehabilitering.

Perspektiver for fremtidig kompetenceudvikling i palliativ fysioterapi

Tilbud om fysioterapi til patienter med palliative behov er som sådan ikke et nyt fænomen. Fysioterapeuter har hele vejen i fagets historie anvendt eksempelvis massage, afspænding og lejrning til lindrende formål, men mere som en integreret del af basal fysioterapi.

I de senere år er der imidlertid, parallelt med udviklingen af den palliative indsats generelt, sket en sammenfatning og fokusering af teorier og metoder i denne del af fysioterapien i retning af et egentlig fagområde/speciale i palliativ fysioterapi.

Det forklarer til dels det beskedne omfang af litteratur, forskning og uddannelse, der aktuelt findes på området. Palliativ fysioterapi er i sin vorden. Men sammenholdt med udviklingen i verden omkring os, kan vi med reference til eksempelvis det internationale selskab for palliativ fysioterapi, IOPHPT⁴, se, at udviklingen i Danmark følger de tendenser, som kendetegner palliativ fysioterapi verden over. Der er et nyt speciale på vej.

Derudover er det også et faktum, at palliation ikke har været højt prioriteret i det danske sundhedsvæsen. Efterspørgslen efter og rammevilkårene for palliativ fysioterapi har derfor heller ikke bidraget til at fremme udvikling af området.

Det synes imidlertid at ændre sig nu, hvor der er stor opmærksomhed på behovet for palliativ indsats og palliative kompetencer. Fysioterapi står derfor som de øvrige professioner med en unik mulighed for at få defineret og etableret fagområdet palliation som et effektivt og veldokumenteret tilbud til patienter med palliative behov.

I forhold til uddannelse i palliativ fysioterapi kommer områdets relativt unge alder til udtryk på den måde, at udbuddet som beskrevet ovenfor er beskedent og ufokuseret i forhold til at sikre kompetenceudvikling på alle niveauer.

Der er derfor behov for en systematisk udvikling af udbuddet af uddannelse i palliativ fysioterapi, så det bliver muligt for fysioterapeuter og deres ledere målrettet at tilrettelægge kompetenceudviklingsforløb, som tilgodeser det palliative områdes behov for kompetencer.

I forhold til grunduddannelsen til professionsbachelor i fysioterapi, er der behov for, at palliativ fysioterapi defineres som obligatorisk pensum og fastlægges i curriculum i forhold til både indhold og omfang. Det skal kunne forventes, at enhver fysioterapeut kan bidrage til en palliativ indsats på minimum basalt kompetenceniveau (A/B1), som det er beskrevet her.

I forhold til postgraduat uddannelse er der behov for udbud af formel uddannelse, som kvalificerer fysioterapeuter til hhv. det udvidede (B2) og det specialiserede kompetenceniveau (C). Det kunne f.eks. være forskellige typer af uddannelse:

- Tværfaglig diplomuddannelse i palliation med mulighed specifikt fokus på palliativ fysioterapi i 1-2 moduler.
- Faglige kurser eller enkelte diplommoduler, som fokus på ajourføring af specifikke metoder samt ajourføring i forhold til nyeste viden på området.
- Tværfaglig masteruddannelse i palliation med mulighed for specifikt fokus på palliativ fysioterapi
- Monofaglig master- el. kandidatuddannelse i palliativ fysioterapi – f.eks. udbud på tværs af de nordiske lande

⁴ <http://www.wcpt.org/node/49580>

Flere af ovenstående muligheder findes i dag. Men der er behov for flere udbud, som kvalificerer fysioterapeuter specifikt i forhold til palliativ fysioterapi og for, at udbud sættes ind i en samlet ramme, som gør det muligt for fysioterapeuter og deres ledere at få inspiration og konkrete værktøjer til hhv. organisations- /kvalitetsudvikling og individuel kompetence- / karriereudvikling.

Men en ting er, hvordan tingene forholder sig lige nu. Lige så interessant er det naturligvis, hvordan palliativ fysioterapi forventes at udvikle sig, og hvilke uddannelsesmæssige behov, der melder sig på den baggrund. Tre tendenser gør sig gældende for professionen fysioterapi:

For det første udvikler fysioterapi sig i retning af større grad af specialisering. Mængden af viden, udviklingstempoet, borgernes krav om effektive behandlingstilbud baseret på nyeste viden og kravet om accelererede forløb fordrer, at fysioterapeuter som en integreret del af sundhedsvæsenet fordyber sig inden for udvalgte områder. Den stadig stigende specialisering kalder på, at det bliver muligt at kvalificere sig uddannelsesmæssigt til klinisk specialist i form af formel og anerkendt specialistuddannelse.

For det andet er der en ny opgavedeling på vej mellem læger og fysioterapeuter i retning af, at fysioterapeuter varetager første-kontakt-funktioner på især det muskuloskeletale område. Fra primært at have rehabiliterende opgaver varetager fysioterapeuter diagnostiske funktioner. Også dette fordrer, at der uddannelsesmæssigt sættes fokus på viden og færdigheder til denne type af opgaver.

Endelig er der en klar tendens til, at fysioterapeuter i højere grad udøver deres hverv gennem andre – det være sig gennem patienterne selv eller gennem samarbejdspartnere, træningsassistenter m.m. Fysioterapeuter skal derfor fremadrettet kvalificere sig som coaches og opøve kompetencer i at vurdere, målsætte, igangsætte og evaluere kliniske indsatser gennem andre.

Disse tendenser vil utvivlsomt også gøre sig gældende på det palliative område. Det er derfor vigtigt i forhold til planlægning af uddannelse at medtænke disse, således at uddannelse retter sig mod fremtidens opgavevaretagelse mere end mod fortidens.

Der er med nærværende gennemgang af og anbefalinger i forhold til palliativ fysioterapi skabt et solidt grundlag for fremadrettet at arbejde systematisk med udvikling af fagområdet palliativ fysioterapi og ikke mindst den del af udviklingen, som handler om at sikre et målrettet, dækkende og fremtidsorienteret udbud af uddannelse i palliativ fysioterapi. På kort sigt og på længere sigt.

REFERENCER

1. Sundhedsstyrelsen: *Anbefalinger for den palliative indsats*, 2011 http://www.sst.dk/publ/Publ2011/SYB/Palliation/PalliativeIndsats_anbef.pdf
2. Sundhedsstyrelsen: *Forløbsprogram for rehabilitering og palliation i forbindelse med kræft – del af samlet forløbsprogram for kræft*, 2012 <http://www.sst.dk/publ/Publ2012/SYB/Kraeft/RehabPalliationForloeb-sprog.pdf>
3. MarselisborgCentret: *Rehabilitering i Danmark. Hvidbog om rehabiliteringsbegrebet*, 2004
4. Helse Bergen, Haugeland Universitetssjkehus: *Retningslinjer for fysioterapi til patienter i palliativ fase*, 2009
5. Region Syddanmark/Praksisafdelingen: *Palliativ fysioterapi – harmonisering af anvendelsen (rapport, jr.nr. 08/18635)*, 2009
6. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelse: *Den danske kvalifikationsramme for livslang læring* http://fivu.dk/uddannelse-og-institutioner/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/niveauer-i-kvalifikationsrammen/niveaubeskrivelser_da.pdf (Januar 2013)
7. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelser: *Kvalifikationsrammen for videregående uddannelser* http://fivu.dk/uddannelse-og-institutioner/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/andre/dk-videregaende/kvalifikationsramme_dk_videregaende_uddannelse_20080609.pdf (Marts 2013)
8. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelse: *Ny dansk kvalifikationsramme for videregående uddannelse*, Maj 2007 http://fivu.dk/uddannelse-og-institutioner/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/andre/dk-videregaende/forslag_til_dansk_kvalifikationsramme_for_videregaende_uddannelse_maj_2007.pdf (Marts 2013)
9. Helsedirektoratet: *Nationalt handlingsprogram med retningslinjer for palliasjon i kreftomsorgen*, 07/2013 <http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/nasjonalt-handlingsprogram-med-retningslinjer-for-palliasjon-i-kreftomsorgen-/Publikasjoner/nasjonalt-handlingsprogram-for-palliasjon-i-kreftomsorgen.pdf>
10. Orth, P & Thøgersen R: *Pædagogik*, Nyt Nordisk Forlag, 1996
11. DMCG-PAL: *De syv roller og kompetencer for den palliative sygepleje på specialiseret niveau (Niveau C). Udkast til anbefalinger*, november 2011
12. Sundhedsstyrelsen: *Speciallægeuddannelsen – status og perspektivering*, 2012 http://www.sst.dk/publ/Publ2012/EFUA/Laeger/Specplaegeudd_statuspersp.pdf
13. *Bekendtgørelse om uddannelse til professionsbachelor i fysioterapi*, BEK nr. 831 af 13/08/2008 <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=120781>
14. Bjørnlund, IB & Brandt, J: *Tillæg til den nationale studieordning for uddannelsen til professionsbachelor i fysioterapi*, Oktober 2008 (upubliceret)
15. DMCG-PAL: *Anbefalinger til kompetencer for sygeplejersker i den palliative indsats*. 2013. http://www.dm-cgpal.dk/files/anbefalinger_til_kompetencer_for_sygeplejersker_i_den_palliative_indsats.pdf
16. *The European Association for Palliative Care: Core competencies in palliative care: an EAPC White Paper on palliative care education – part 1*, *European Journal of Palliative Care*, 2013; 20(2)
17. *Danske Fysioterapeuter: Danske Fysioterapeuters etiske retningslinjer*, 2012 <http://fysio.dk/org/Rad/Etisk-Udvalg/Etiske-retningslinjer/>
18. Taylor, J, Simader, R, Nieland P: *Potential and Possibility: Rehabilitation at end of life. Physiotherapy in Palliative Care*. Elsevier, 2013
19. *The European Association for Palliative Care: The EAPC taskforce on education for physiotherapists in palliative care* <http://www.eapcnet.eu/Themes/Education/Physiotherapy.aspx>
20. VIA University College/Viola Videnscenter for omsorg, liv og aldring: *Kortlægning af formelle kvalifikationer og uddannelse i palliativ indsats på grunduddannelsesniveau i syv uddannelser*, VIA University College, August 201

Bilag 1

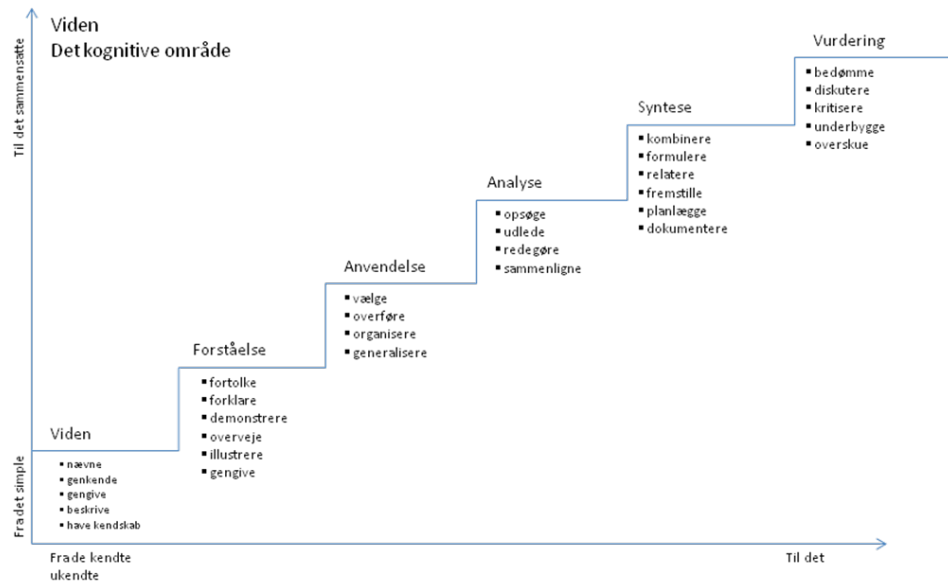
ARBEJDSGRUPPE UNDER DANSKE FYSIOTERAPEUTERS FAGFORUM FOR ONKOLOGISK OG PALLIATIV FYSIOTERAPI

- Hanne Bedoya Cabezas, Fysioterapeut, Hospice Søholm, Region Midtjylland
- Tine Busch Davidsen, Fysioterapeut, Palliativt Team, Odense Universitetshospital
- Karen Dahl Mejlstrup, Fysioterapeut, Næstved Kommune
- Pia Søndergaard, Fysioterapiunderviser, VIA University College
- Karen Langvad, Faglig chef, Danske Fysioterapeuter (sekrateriatsbistand)

Bilag 2

TAKSONOMIER

Blooms taksonomi

Orth, P., & Thøgersen, R. (1996). Pædagogik. København: Nyt Nordisk Forlag

Simpsons taksonomi

